

Ανάδειξη περιοχής
Ναού Αγίας Σοφίας
και Κεντρικής Πύλης
στην Άνω Πόλη
Μονεμβασίας

Enhancement
of the site of
the Church of Hagia Sophia
and the Central Gate
at the Upper Town
of Monemvasia

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας
MINISTRY OF CULTURE AND SPORTS
Ephorate of Antiquities of Lakonia

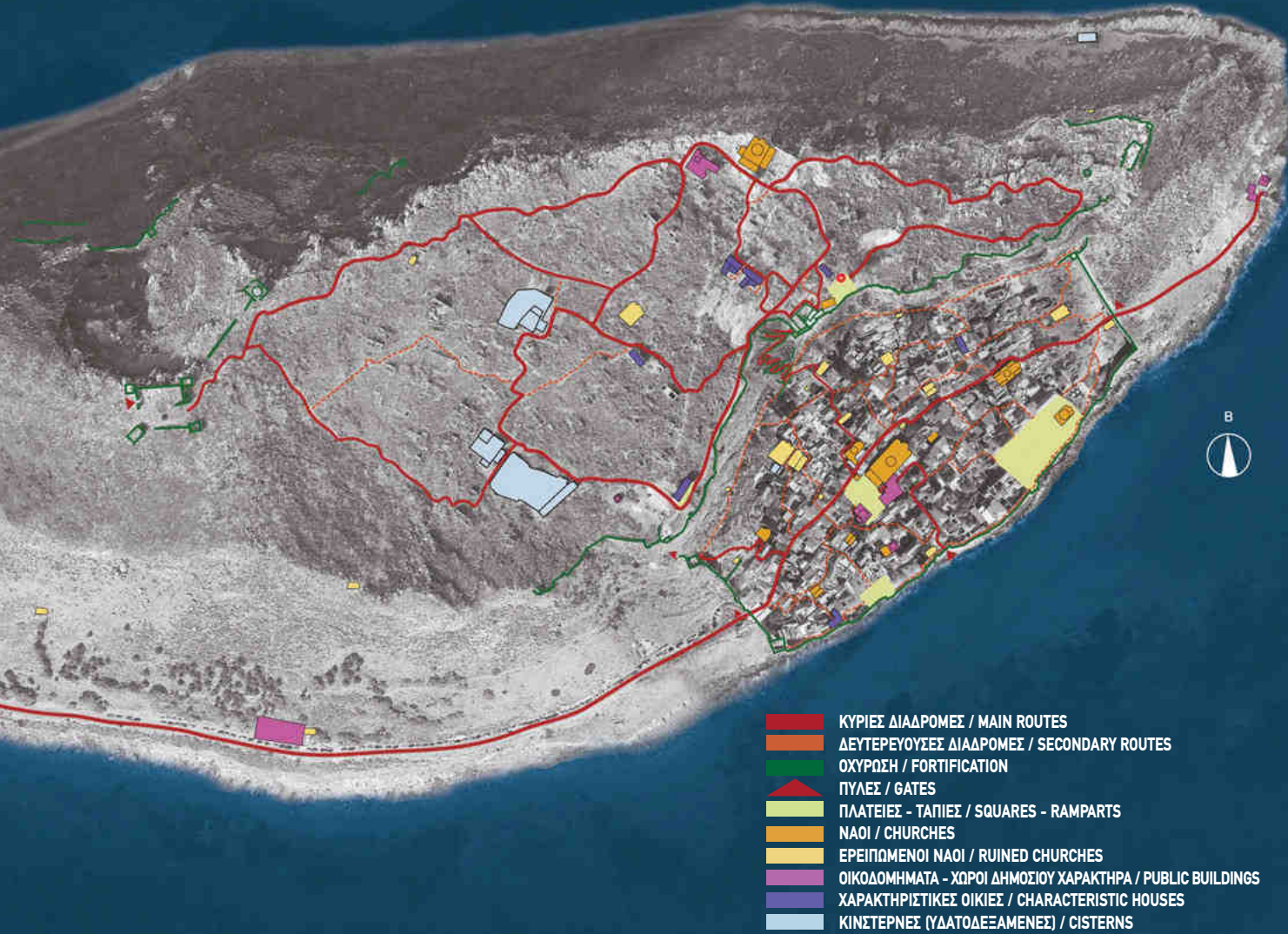
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

6ος αι.: Ίδρυση της Μονεμβασίας.
6ος αι.-1460: Η πόλη της Μονεμβασίας υπάγεται στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.
1248 ή 1252/3: Κατάκτηση του κάστρου από τον Γουλιέλμο Β΄ Βιλληαρδουίνο, ηγεμόνα του Φραγκικού Πριγκιπάτου της Αχαΐας, μετά από μακρά πολιορκία.
1262: Η Μονεμβασία παραχωρείται από τον φράγκο πρίγκιπα στον αυτοκράτορα Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο σε αντάλλαγμα της ελευθερίας του.
1348: Ο Μυστράς είναι πρωτεύουσα του Δεσποτάτου του Μορέως, στο οποίο υπάγεται και το λιμάνι της Μονεμβασίας.
1460-1821: Μετά τη διάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας στη Μονεμβασία κυριαρχούν Ενετοί και Οθωμανοί.
1460-1463: Η Μονεμβασία υπάγεται στην προστασία του πάπα Πίου Β΄, μετά την κατάλυση του Δεσποτάτου του Μορέως από τους Οθωμανούς.
1463-1540: Οι Μονεμβασίτες προσφέρουν το κάστρο στους Ενετούς. Περίοδος Α΄ Ενετοκρατίας.
1540-1690: Το κάστρο παραδίδεται στους Οθωμανούς. Περίοδος Α΄ οθωμανικής κυριαχίας.
1690-1715: Το κάστρο παραδίδεται στα στρατεύματα του δόγη Φραγκίσκο Μοροζίνι. Περίοδος Β΄ Ενετοκρατίας.
1715-1821: Η Μονεμβασία παραδίδεται στους Οθωμανούς χωρίς μάχη. Είναι πρωτεύουσα του Βιλαετιού της ανατολικής Λακωνίας και παραμένει σημαντικό λιμάνι. Περίοδος Β΄ οθωμανικής κυριαρχίας.
1821: Οι Οθωμανοί παραδίδουν το κάστρο με συνθήκη στον πρίγκιπα Αλέξανδρο Καντακουζηνό, πληρεξούσιο του Δημητρίου Υψηλάντη.
1828: Η Μονεμβασία υπάγεται στο νέο ελληνικό κράτος.

CHRONOLOGICAL TABLE

6th century: Foundation of the town of Monemvasia.
6th cen.-1460: The town of Monemvasia becomes part of the Byzantine Empire.
1248 or 1252/3: Conquering the castle by William II Villehardouin, prince of the Frankish principality of Achaia, after a long siege.
1262: Monemvasia is granted by the Frankish prince to the emperor Michael VIII Palaeologus in return for his freedom.
1348: Mistras is the capital of the Despotate of Morea, to which the port of Monemvasia belongs administratively.
1460-1821: After the dissolution of the Byzantine Empire in Monemvasia dominate Venetians and Ottomans.
1460-1463: Monemvasia subject to the protection of Pope Pius II, after the dissolution of the Despotate of Morea by the Ottomans.
1463-1540: Monemvasians offer the castle to the Venetians. First period of venetian rule.
1540-1690: The castle was surrendered to the Ottomans. First period of ottomans rule.
1690-1715: The castle was handed over to the troops of the Doge Francesco Morosini. Second period of venetian rule.
1715-1821: Monemvasia surrendered to the Ottomans without a fight. It is the capital of the vilayet of Eastern Laconia and remains an important port. Second period of ottomans rule.
1821: The Ottomans surrender the castle by treaty to Prince Alexandos Kantakouzinos, plenipotentiary of Dimitrios Ypsilantis.
1828: Monemvasia under the new greek state.

ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΔΙΚΤΥΟ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
MONEMVASIA NETWORK OF TOURING ROUTES AND ACCESSIBLE MONUMENTS

Η μεσαιωνική καστροπολίτεια της Μονεμβασίας, διοικητικό κέντρο, έδρα εκκλησιαστικών αξιωματούχων, λιμάνι στρατηγικής σημασίας και σπουδαίος εμπορικός σταθμός, αποτέλεσε για αιώνες πόλο έλξης κατακτητών, πειρατών και κουρσάρων. Πόλη θαλασσοκράτειρα, με δυναμικές προσωπικότητες και ισχυρή τοπική εκκλησία, διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στην πολιτική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Μετά την πτώση του Δεσποτάτου του Μορέως στους Οθωμανούς συνεχίστηκε η πορεία της κάτω από ξένη κυριαρχία (ενετική και οθωμανική) για μεγάλη χρονική περίοδο. Η οικείωση των Μονεμβασιτών με διαφορετικές πολιτισμικές καταβολές και παραδόσεις συνέβαλε στην πολυμορφία και στον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της πόλης που αντικατοπτρίζεται στην αρχιτεκτονική και στην τέχνη.

Σήμερα, όλη η νησίδα συνιστά ένα ιδιότυπο μουσείο. Η Άνω Πόλη είναι ένας ανοιχτός αρχαιολογικός χώρος με σημαντικό μνημειακό πλούτο και η Κάτω Πόλη ένας ενεργός οικισμός που φιλοξενεί ποικίλες δραστηριότητες του σύγχρονου βίου.

For centuries, the medieval castle-city of Monemvasia had been a port of extreme strategic importance, a prominent trade hub, and a highly coveted prize for conquerors, pirates, and corsairs. A mighty city that held sway over the maritime realm, Monemvasia played a key role in the politics of the Byzantine Empire through its forceful rulers and its strong local church. After the Despotate of Moreas had been seized by the Ottomans, Monemvasia continued its course under foreign rulers (Venetians and Ottomans) for a considerable period of time. The familiarity of Monemvasia inhabitants with a variety of cultural origins and traditions contributed to the castle-city's diversity and cosmopolitan character, a trait that is brilliantly reflected in its architecture and art.

Today, the entire isle constitutes a form of museum. Monemvasia's Upper Town is an open archaeological site with a wealth of noteworthy monuments and the Lower Town is an active settlement buzzing with diverse modern life activities and pursuits.

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Η καστροπολιτεία της Μονεμβασίας απαρτίζεται από τα οικιστικά σύνολα της Άνω και Κάτω Πόλης και την περιοχή της γέφυρας, της μόνης έμβασης που βρίσκεται εκτός των τειχών και ενώνει τη βραχονησίδα με την απέναντι λακωνική ακτή.

Η Άνω Πόλη συνδέεται με την Κάτω μέσω ενός οχυρωμένου ελικοειδούς δρόμου, τις «βόλτες». Μία ακόμη είσοδος διαμορφωνόταν στη βόρεια πλευρά του βράχου και ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με το φρούριο της Ακρόπολης. Κτίσθηκε στο φυσικά οχυρωμένο και απροσπέλαστο από την ξηρά κεκλιμένο πλάτωμα της κορυφής του βράχου, καταλαμβάνοντας μια έκταση περίπου 120 στρεμμάτων. Κατά τη βυζαντινή περίοδο αποτέλεσε το διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο της καστροπολιτείας με τις κατοικίες των αρχόντων και των ευγενών, ενώ από τις γραπτές πηγές και τη μέχρι σήμερα αρχαιολογική έρευνα δεν προκύπτει εμπορική ή άλλη δραστηριότητα.

Η πόλη έπαψε να κατοικείται σταδιακά από την Α΄ Ενετοκρατία. Κατά τη Β΄ οθωμανική περίοδο διέμεναν αποκλειστικά οθωμανοί αξιωματούχοι και η φρουρά. Μετά την ίδρυση του νέου Ελληνικού κράτους, στην περίοδο της διακυβέρνησης του Καποδίστρια, επισκευάσθηκαν κάποια από τα σωζόμενα κτήριά της προκειμένου να εξυπηρετήσουν τη λειτουργία φυλακών και τον στρατωνισμό της φρουράς.

Η Κάτω Πόλη ήταν εμπορικό κέντρο με τα εργαστήρια, τα καταστήματα και τις οικίες των εμπόρων και των ναυτικών. Εκτός από τις οικίες σώζονται 27 ναοί που σύμφωνα με τις γραπτές μαρτυρίες ήταν ενοριακοί, καθολικά μοναστηριακών ιδρυμάτων, παρεκκλήσια και οικογενειακοί. Τα ερείπια κτισμάτων και στη νοτιοδυτική πλευρά του βράχου φανερώουν την ανάπτυξη του οικισμού και εκτός των τειχών.

FORMATION OF THE CASTLE-TOWN

The castle-town of Monemvasia comprises the housing settlements of Upper and Lower Town, together with the area of gefyra (bridge), the single access strip of land bridging the gap between the rocky isle with the coast of Laconia opposite.

The Upper and Lower Towns are linked by a fortified winding pathway known as «voltes». There was one more gateway on the northern slope of the rock which was inextricably linked to the fort on the acropolis. The Upper Town was built on a sloping plateau atop the rock, which is naturally fortified and inaccessible by land, and covered a surface of approximately 120 stremma (~30 acres). During the byzantine period, it was the castle-town's administrative and military center where the ruling class and the nobility resided. So far, written sources and archaeological excavations have revealed no other activities, commercial or otherwise. In the period of the 1st Venetian rule, the town was gradually abandoned. During the 2nd period of ottoman rule, the Upper Town was the part of the city reserved exclusively for ottomans officials and dignitaries. Following the establishment of the Modern Greek state under the governance of Kapodistrias, some of the extant buildings were repaired to serve as a prison and as the garrison's quarters.

The Lower Town was the castle-town's trading center where the workshops, shops, and houses of the merchants and sailors were located. Apart from the houses, also extant are 27 churches which, according to written sources, were parish churches, monastery katholikons, chapels, and family churches. The ruins of buildings located on the southwestern side of the rock indicate that the Lower Town extended beyond the fortifications' confines.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΩ ΠΟΛΗΣ MONUMENTS OF THE UPPER TOWN

Στο υψηλότερο σημείο του βράχου σώζονται τμήματα της Ακρόπολης, βυζαντινού οχυρού με τέσσερις γωνιακούς πύργους. Τείχη, το συγκρότημα της πύλης, ναοί, πολυάριθμες οικίες, οι τρεις μεγάλες δημόσιες κινστέρνες (δεξαμενές), το “Κάτεργο” ή “Galeazza”, το “Καράβι” ή “Galera”, το “Κερατσίνι” ή “Bastarda”, κτήρια ζωτικής σημασίας σε έναν τόπο χωρίς νερό, ένα οθωμανικό μαυσωλείο και ένα λουτρό συνθέτουν τη διαχρονική φυσιογνωμία της πόλης.

At the topmost part of the rock, there are extant segments of the castle-city's Acropolis, a byzantine fort with four corner towers. Walls, the central's gate complex, churches, numerous houses, three large public cisterns, the “Katargo” or “Galeazza”, the “Karavi” or “Galera” and the “Keratsini” or “Bastarda”, vital buildings in a place without natural water sources, an Ottoman mausoleum, a public baths building compose the historical character of the town.

Το λαμπρότερο βυζαντινό εκκλησιαστικό μνημείο της πόλης, αλλά και ένα από τα σημαντικότερα στον ελληνικό χώρο είναι ο ναός της Αγίας Σοφίας ή Παναγίας Οδηγήτριας. Κτίστηκε τον 12ο αιώνα στον τύπο του σταυροειδούς οκταγωνικού ναού. Από την εντοίχια ζωγραφική του σώζονται ενδιαφέρουσες παραστάσεις, όπως ο Χριστός ως «Παλαιός των Ημερών» στο ιερό Βήμα, ενώ υψηλής ποιότητας είναι και ο γλυπτός του διάκοσμος. Ο ναός μετασκευάστηκε σε μουσουλμανικό τέμενος και σε καθολικό μονής δυτικού δόγματος από τους οθωμανούς και ενετούς κυριάρχους αντίστοιχα. Το μνημείο αποκαταστάθηκε από τη Διεύθυνση Αναστήλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007-2013.

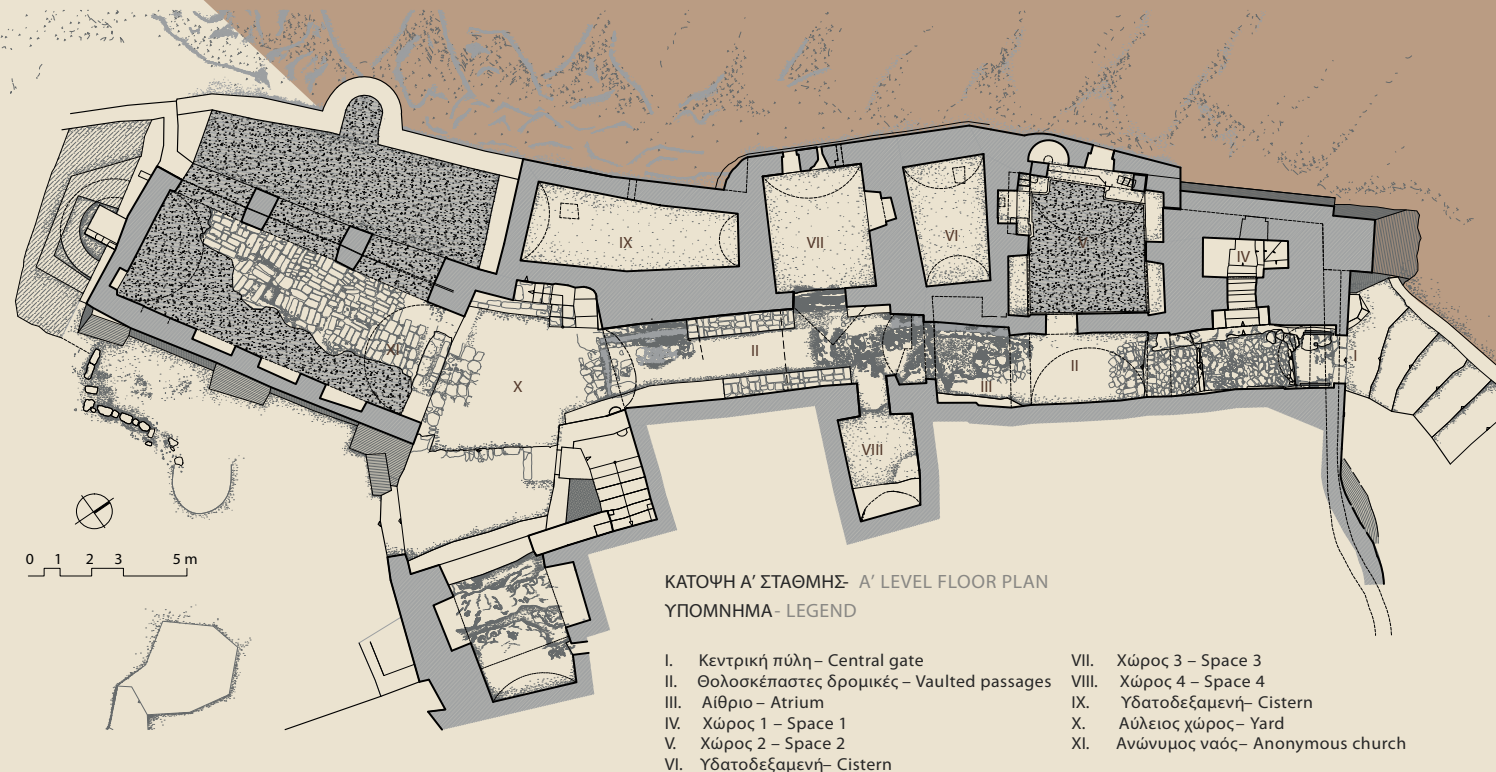
The church of Hagia Sophia is the brightest ecclesiastical Byzantine monument in the town and one of the most important monuments in Greece, as well. It was built in the 12th century as a Greek-cross domed octagon church. Among the notable wall paintings, the depiction of the Christ, in the Bema, as “Ancient of Days” outstands. The sculptured decoration is also of exceptional quality. The church was converted to mosque and catholicon/katholikon of a west doctrine monastery by the Ottomans and Venetians rulers, respectively. The project of the monument's restoration was included in the Operational Program «Competitiveness and Entrepreneurship 2007-2013» and implemented by the Directorate for the Restoration of the Byzantine and the Post-Byzantine Monuments.

Στο πλαίσιο των εργασιών του ΕΣΠΑ, που υλοποίησε η Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας, αποκαλύφθηκε και αναδείχθηκε μια γειτονιά της Άνω Πόλης, που περιλαμβάνει το συγκρότημα της κεντρικής πύλης με τους επιμέρους χώρους του και τον πλησιόχωρο ανώνυμο ναό, δύο οικίες (οικία 70 και 71) και δίκτυο δρόμων, το οποίο συνδέει την πύλη με το λαμπρότερο βυζαντινό μνημείο της Μονεμβασίας τον ναό της Αγίας Σοφίας ή Παναγίας Οδηγήτριας. Τα μνημεία αυτά συνιστούν μια ενδιαφέρουσα ενότητα του οικιστικού συνόλου της καστροπολιτείας παρέχοντας με εύληπτο και διδακτικό τρόπο πληροφορίες για την οργάνωση και τις λειτουργίες μιας πόλης-κάστρου με συνεχή χρήση από τον 6ο μέχρι και τον 19ο αιώνα.

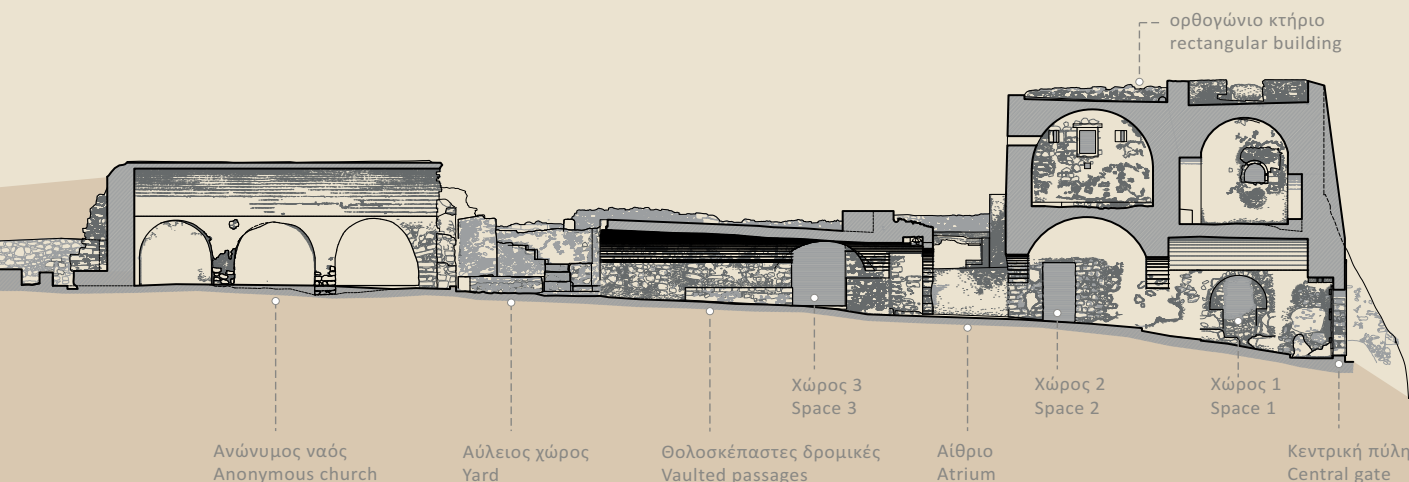
During the works of NSRF entailed in the project a neighborhood of the Upper Town was revealed and enhanced. The neighborhood includes the central gate complex with its individual spaces; a nearby anonymous church; two houses (house 70 and 71) and a road network which links the gate with the Church of Hagia Sophia (or Panagia Hodegetria), Monemvasia's signal Byzantine monument. The monuments cited above constitute a singular group of the castle-town's entire housing complex and, in a clear and educational manner, provide information on the organization and functions of a castle-town which remained in steady use from the 6th to the 19th century A.D.

ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΠΥΛΗΣ CENTRAL GATE COMPLEX

ΚΑΤΟΨΗ Α' ΣΤΑΘΜΗΣ- A' LEVEL FLOOR PLAN
ΥΠΟΜΝΗΜΑ - LEGEND

I. Κεντρική πύλη - Central gate	VII. Χώρος 3 - Space 3
II. Θολοσκέπαστες δρομικές - Vaulted passages	VIII. Χώρος 4 - Space 4
III. Αίθριο - Atrium	IX. Υδατοδεξαμενή - Cistern
IV. Χώρος 1 - Space 1	X. Αύλειος χώρος - Yard
V. Χώρος 2 - Space 2	XI. Ανώνυμος ναός - Anonymous church
VI. Υδατοδεξαμενή - Cistern	

Το συγκρότημα αναπτύσσεται σε δύο στάθμες. Στη δυτική όψη ανοίγεται μνημειακή πύλη με τοξωτό υπέρθυρο και πώρινο πλαίσιο. Η πύλη διατηρεί τις αυθεντικές ξύλινες θύρες με μεταλλικά ελάσματα.

Στην πρώτη στάθμη οι επιμήκεις θολοσκέπαστες δρομικές πλαϊσιώνονται από χώρους με ποικίλες χρήσεις, όπως μαρτυρούν οι γραπτές πηγές και υποδηλώνουν τα επιμέρους οικοδομικά τους στοιχεία (IV-IX). Ανάμεσά τους, ο χώρος 1 ανάγεται στην παλαιότερη οικοδομική φάση του συγκροτήματος. Η ανασκαφική διερεύνηση στο εσωτερικό του αποκάλυψε κτιστή κλίμακα για την επικοινωνία του με τη δεύτερη στάθμη. Στον θολοσκέπαστο χώρο 2, τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα κόγχης *μιχράμπ* μαρτυρούν ότι την οθωμανική περίοδο λειτούργησε μικρό μουσουλμανικό τέμενος, ενώ ο χώρος 4 χρησιμοποιήθηκε ως φυλακή. Ιδιαίτερη σημασία για την επάρκεια σε νερό έχουν οι δύο υδατοδεξαμενές (κινστέρνες), ενώ ξεχωριστή θέση στο συγκρότημα κατέχει ο δίκλιτος ανώνυμος ναός (XI).

Στη δεύτερη στάθμη δεσπόζει ορθογώνιο κτήριο που χρησιμοποιήθηκε μέχρι και την περίοδο διακυβέρνησης του Καποδίστρια (1827-1831). Αποτελείται από τρεις θολωτούς χώρους, η ανωδομή των οποίων διαμορφώνεται σε προμαχώνα με άνοιγμα κανονιοθυρίδας.

The complex unfolds on two levels. A monumental gate with an arched lintel and porous frame opens up on its western façade. The gate is outfitted with its original wooden panels and metal plates.

On the complex's first level, the elongated vaulted passages are flanked by spaces which must have once served a variety of uses as corroborated by sources and as indicated by those spaces' individual structural elements (IV-IX). Among those spaces, space 1 belongs to an older building phase of the complex. Probing excavations revealed a built staircase which linked the space with the complex's second level. Extant in space 2, which is vaulted, are architectural remains of a mihrab niche confirming that, during ottoman rule, the space functioned as a small muslim shrine while the space 4 was used as a prison. Of particular importance for proficiency in water sufficiency are the two cisterns, and a special place in the complex holds the anonymous two-aisled church (XI).

On the second level the dominant structure is a rectangular building which remained in use throughout the period of Kapodistrias' governance (1827-1831). It consists of three vaulted spaces, whose upper structure formed a bastion with a cannon emplacement.

Το συγκρότημα της κεντρικής πύλης εισόδου στην Άνω Πόλη διαδραμάτισε στο πέρασμα των αιώνων καίριο ρόλο στην άμυνα της καστροπολιτείας. Οι επιμέρους χώροι του εξυπηρετούσαν τις ανάγκες της εκάστοτε φρουράς και δέχθηκαν πολλαπλές επεμβάσεις που αντιστοιχούν στη ζωή της πόλης από τη βυζαντινή περίοδο μέχρι τους νεώτερους χρόνους.

Ο οθωμανός περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί (1688) περιγράφει το εσωτερικό της πύλης σαν ένα χώρο στάσης και ξεκούρασης, αλλά και σαν ένα είδος λέσχης για τη φρουρά με τοίχους διακοσμημένους με όπλα.

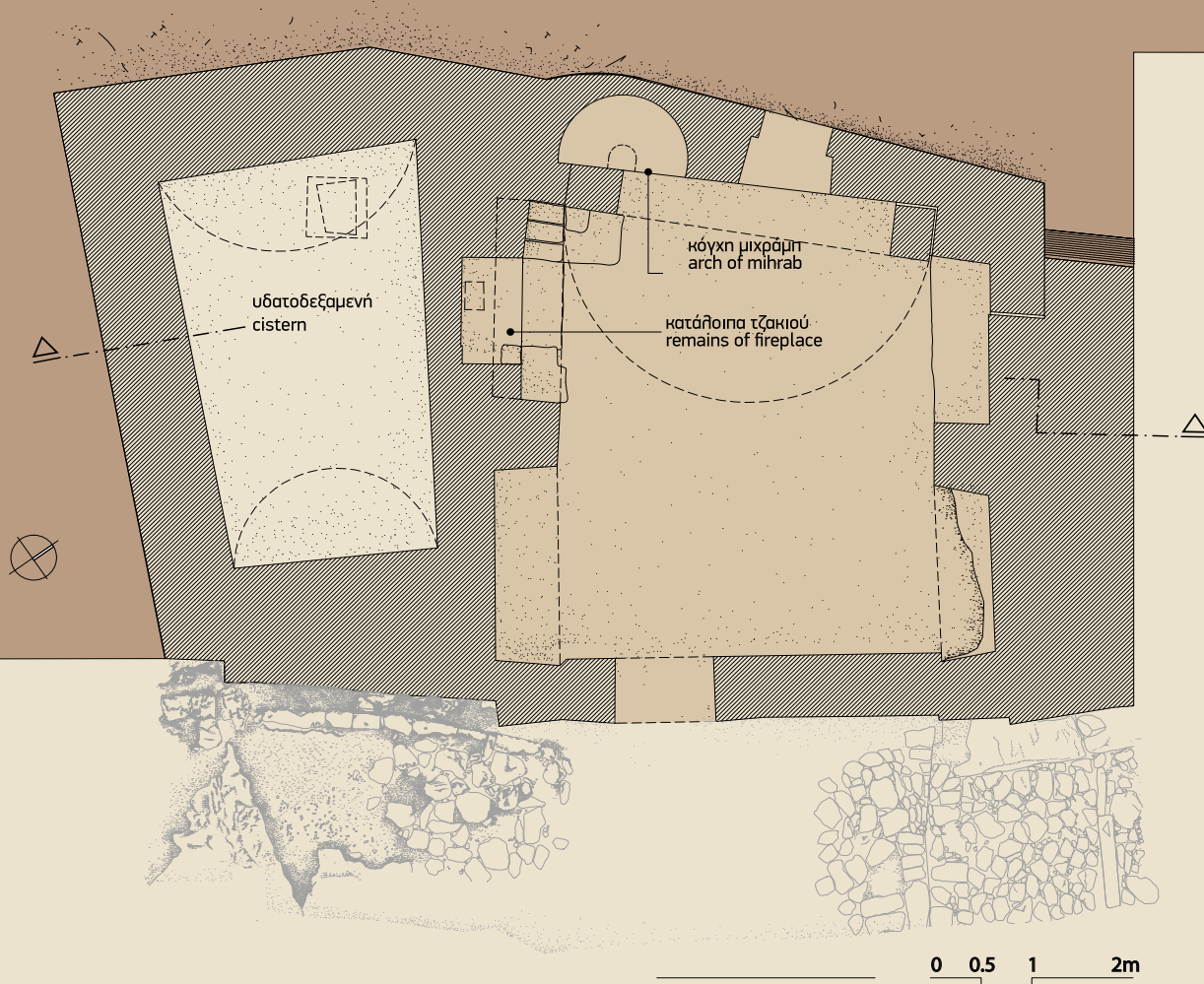
For centuries, the central gate complex leading to the Upper Town played a crucial role in the castle-town's defense. Its individual spaces served the needs of each ruler's garrison and were subject to multiple interventions, each intervention corresponding to some segment of the castle-town's life from Byzantine to modern times.

The ottoman traveler Evliya Çelebi (1688) describes the interior of the gate as an area at which people stopped to rest and have a respite; and as a sort of club for the fort's garrison where the walls were decorated with various pieces of weaponry.

Κατά τις ανασκαφικές εργασίες στη δεύτερη στάθμη αποκαλύφθηκαν αρχιτεκτονικά κατάλοιπα (τοίχοι, κλίμακες, περιθυρώματα ανοιγμάτων, κ.ά.), που τεκμηριώνουν την ύπαρξη κτηρίων σε παλαιότερες οικοδομικές φάσεις, χώρος προετοιμασίας του μπαρουτιού (μαρμάρινο ιγδίο) και μεγάλος αριθμός από λίθινες και σιδερένιες μπάλες κανονιών. Ιδιαίτερο εύρημα αποτελεί πώρινη κατασκευή τη βάση της οποίας κοσμούν πόδια λεόντων.

Excavations on the second level revealed architectural remains such as walls, staircases, frames of openings, etc., which document the presence of structures during earlier building stages, a room where, as evidenced by a marble mortar, the preparation of gunpowder used to take place; and a large number of round stone shots, together with iron cannonballs. Noteworthy among those finds is a porous construction whose base is decorated with lion-shaped feet.

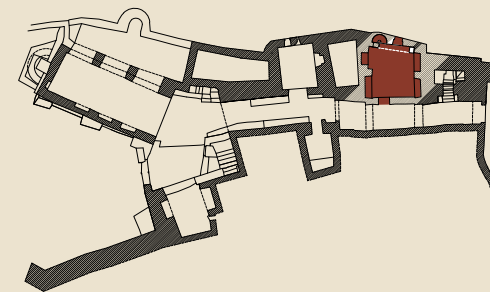

Στο συγκρότημα της πύλης, στον βοιωσκέπαστο χώρο 2, λειτούργησε κατά την περίοδο της Α' οθωμανικής κυριαρχίας (1540-1690), μικρό τέμενος αφιερωμένο στον «Δερβίση Μεχμέτ». Στον νότιο τοίχο του διαμορφωνόταν η κόγχη του *μιχράμπι*, της ημικυκλικής εσοχής που υποδεικνύει τη Μέκκα, προς την οποία στρέφεται ο πιστός κατά τη διάρκεια της προσευχής. Δεν σώζονται στοιχεία του *μιναρέ*.

Την περίοδο της Β' Ενετοκρατίας (1690-1715), ο χώρος ανακατασκευάστηκε ριζικά για τις ανάγκες της φρουράς και η κόγχη του *μιχράμπι* καλύφθηκε κατά το ήμισυ με ενισχυτικό τόξο. Το ανατολικό τμήμα του χώρου μετατράπηκε σε δεξαμενή και ο διαχωριστικός τοίχος τους διαρθρώθηκε με τυφλά αψιδώματα. Στο νότιο αψιδώμα κατασκευάστηκε τζάκι, από το οποίο σώζονται ελάχιστα ίχνη.

During the 1st period of ottoman rule (1540-1690), Space 2, the vaulted space located in the gate's complex, served as a small Muslim shrine dedicated to "Dervish Mehmet". The space's southern wall featured a mihrab niche, a semicircular recess which indicates the qibla, the direction of the Kaaba in Mecca and, therefore, the direction towards which Muslims should face when praying.

There is no extant evidence of the minaret. During the 2nd period of Venetian rule (1690-1715), the space received a number of significant reconstructing interventions so as to meet the needs of the garrison. As a result, half of the mihrab niche was covered with a reinforcing arch. The eastern part of the space was converted into a cistern and the partitioning wall was outfitted with blind arches. In the position of the southern arch, scant evidence of a fireplace is still extant.

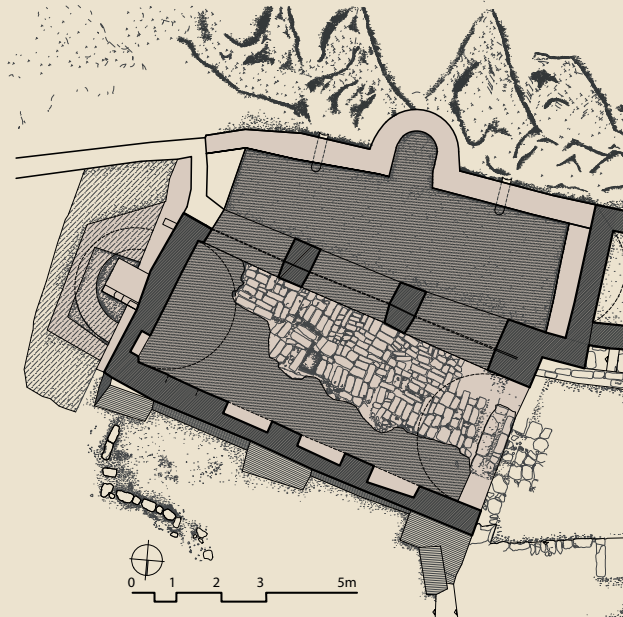
ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΝΑΟΣ ANONYMOUS CHURCH

Δίκλιτος θολοσκέπαστος ναός στο συγκρότημα της κεντρικής πύλης. Κτίσθηκε στους ύστερους βυζαντινούς χρόνους ως μονόχωρο κτίσμα με τυφλά αψιδώματα να διαρθρώνουν τις μακρές πλευρές του. Η ημικυκλική αψίδα του Ιερού του αποκαλύφθηκε σε επίπεδο θεμελίωσης κατά τις διερευνητικές εργασίες. Σε μεταγενέστερη φάση, πιθανότατα κατά τη Β΄ Ενετοκρατία (1690-1715) προστέθηκε στη νότια πλευρά του και δεύτερο κλίτος. Τα δύο κλίτη επικοινωνούσαν με τριπλή τοξοστοιχία.

Κατά τη Β΄ οθωμανική κυριαρχία (1715-1821), όταν ο ναός πλέον είχε ερειπωθεί και απωλέσει τη λατρευτική του χρήση, προσαρτήθηκε στον νότιο τοίχο του ημικυκλική κατασκευή που χρησίμευε ως φυλάκιο και φράχθηκε το ιερό Βήμα με εγκάρσιο τοίχο.

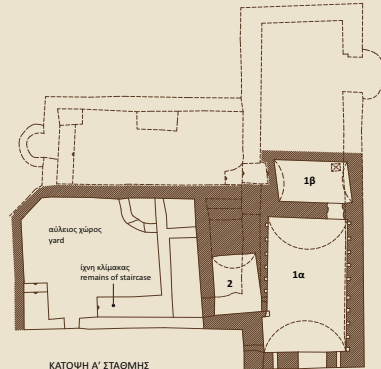
Two-aisled, domed structure church to the central's gate complex. It was built in late Byzantine times initially as an aisleless building with blind arches unfolding on its long sides. The semicircular apse of the church was revealed at foundation level. At a later date, possibly during the 2nd Venetian Rule (1690-1715), a second aisle was added to the church's south side. The two aisles were joined by a triple barrel vaulted corridor.

During the 2nd ottoman occupation (1715-1821) when the church had been abandoned and lost its use as a place of worship, a semi-cyclical structure was added to its south wall which served as a guardhouse and blocked the high altar with a transversely-built wall.

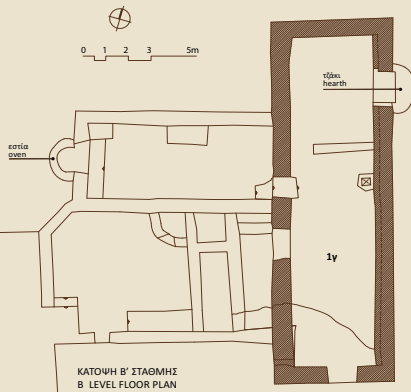

ΟΙΚΙΑ 70

HOUSE 70

ΚΑΤΩΦΗ Α' ΣΤΑΘΜΗΣ
A LEVEL FLOOR PLAN

ΚΑΤΩΦΗ Β' ΣΤΑΘΜΗΣ
B LEVEL FLOOR PLAN

Ορθογώνιο επίμηκες κτήριο, εγκάρσια τοποθετημένο ως προς την κλίση του εδάφους. Είχε τρεις στάθμες και αυλή με βοηθητικά προσκτίσματα στη δυτική πλευρά του.

Το ισόγειο, θολωτό, με ανεξάρτητη είσοδο στη νότια πλευρά, αποτελείται από έναν ενιαίο χώρο, προορισμένο για αποθηκευτικούς ή βοηθητικούς σκοπούς (φύλαξη αγαθών, σταβλισμό ζώων, κ.ά), με ξύλινο πατάρι και μια δεξαμενή για τη συλλογή των όμβριων υδάτων (1α-β). Μία δεύτερη δεξαμενή (2) διαμορφώνεται δυτικά του κυρίως κτίσματος και ανήκει σε προγενέστερη οικοδομική φάση. Η πρόσβαση στους ορόφους γινόταν με εξωτερική λίθινη κλίμακα στην αυλή, ενώ για την εσωτερική επικοινωνία υπήρχε καταπακτή. Ο πρώτος όροφος –μεσόπατος– έφερε ξύλινο πάτωμα και χωριζόταν σε δύο επιμέρους διαμερίσματα. Διέθετε ημικυκλική εστία (τζάκι) και συνδεόταν άμεσα με τα βοηθητικά προσκτίσματα της οικίας (φούρνος για την παρασκευή φαγητού, αποχωρητήριο, αποθέτες λυμάτων). Ο δεύτερος όροφος αποτελούσε τον κύριο χώρο διαμονής, τον τρίκλινο (1γ) και στεγαζόταν με δίρριχτη κεραμοσκεπή.

Με βάση τα ανασκαφικά δεδομένα η χρήση της οικίας καλύπτει μια περίοδο περίπου πέντε αιώνων (16ος-19ος) με μετασκευές, προσθήκες και επισκευές, για την εξυπηρέτηση των αναγκών των εκάστοτε ενοίκων της.

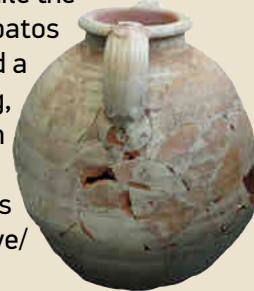
Elongated rectangular building, located across the slope. It once had three levels and a yard with additional auxiliary structures on its west side.

The ground floor was vaulted and accessed through an entrance on the south wall. It was a unified room, serving storage or auxiliary purposes (safe-

keeping of valuables, livestock shelter, etc.) with a wooden loft and a cistern for the collection of the rainwater (1a-b). A second cistern (space 2), west of the main building, belongs to an earlier phase of construction.

The upper storeys were accessed by means of an external stone staircase in the yard, while the communication into the building was served by a trap door. The upper storey (the mesopatos meaning mid-floor) featured a wooden floor and was divided into two individual rooms. It had a semi-circular hearth and direct access to the house's auxiliary structures (an oven for cooking, a toilet and waste depositories). The triclinium, on the uppermost storey, served the main residential purposes and was covered with a wooden, two-pitched roof.

According to the excavation data, the house was in use for approximately five centuries (16th-19th century), with changes, additions and repairs, meeting the needs of its successive/ different residents.

ΟΙΚΙΑ 71
HOUSE 71

ΟΙΚΙΑ 70
HOUSE 70

ΟΙΚΙΑ 71 HOUSE 71

Ορθογώνιο επίμηκες κτήριο, εγκάρσια τοποθετημένο ως προς την κλίση του εδάφους. Είχε δύο στάθμες και καλυπτόταν με ξύλινη δίρριχτη στέγη. Το ισόγειο, θολωτό με ανεξάρτητη είσοδο, αποτελείται από μία δεξαμενή για τη συλλογή των ομβρίων υδάτων και έναν χώρο για αποθηκευτική χρήση (1α-1β). Η πρόσβαση στον όροφο γινόταν με λιθόκτιστη κλίμακα που οδηγούσε σε δώμα. Στον όροφο βρισκόταν ο τρίκλινος, μια μεγάλη ενιαία αίθουσα, με αρμάρια στους τοίχους και παράθυρα.

Δυτικά της οικίας προσαρτήθηκαν σε μεταγενέστερη φάση κτίσματα με ποικίλες χρήσεις: αποθήκες (2α-2β), χώρος υποδοχής (2γ-2δ), δεξαμενή (3α), μαγειρείο (3β) και ένα μικρό λουτρό (3γ). Η οικία διέθετε δύο αποθέτες, στους οποίους διοχετεύονταν μέσω αγωγών τα λύματα από τις οικιακές εργασίες.

Από τα ανασκαφικά στοιχεία συνάγεται ότι η οικία με τα προσκτίσματά της τοποθετείται στους χρόνους που ακολούθησαν την οθωμανική κατάκτηση της πόλης, ενώ επισκευάστηκε την περίοδο διακυβέρνησης του Καποδίστρια για τις ανάγκες στρατωνισμού της φρουράς. Στους νεώτερους χρόνους χρησιμοποιήθηκε και ως χώρος σταβλισμού ζώων.

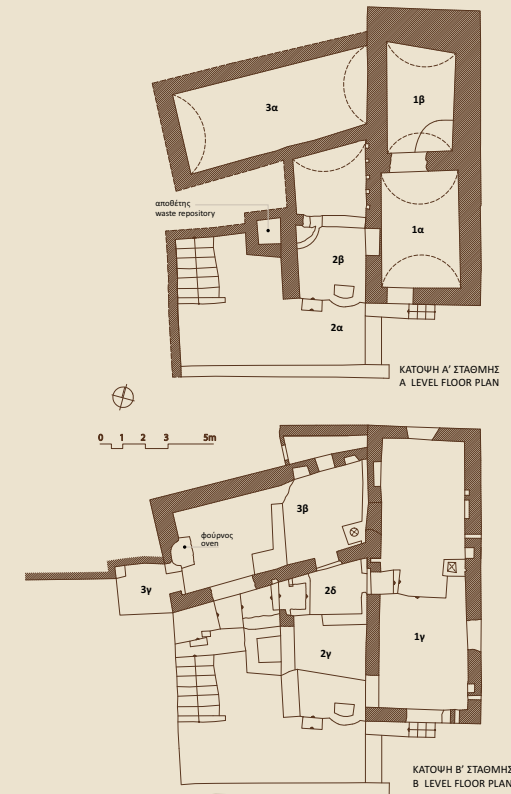

Elongated rectangular building, located across the slope. It once had two levels and was covered with a wooden, two-pitched roof.

The ground floor was vaulted and accessed through an entrance. It consists of a cistern for the collection of the rainwater and a storage room (1a-1b). Access to the upper storey was accomplished by means of a stone staircase that led to a spacious balcony. The triclinium, a large, single-space room, occupies the upper storey, with cupboards in the walls and windows

Later, structures that served different uses were added west of the building: storage room (2a-2b); a reception area (2c-2d); a cistern (3a); a kitchen (3b); and a small domestic bathroom (3c). The house featured two depositories in which conduits channeled wastes from various domestic activities.

Excavation data document that the house and the adjoining rooms date back to the Post-Byzantine times. During Kapodistrias' time, the house was repaired as military housing for the guard. In modern times it was also used as a livestock shelter.

ΤΟ ΕΡΓΟ THE PROJECT

Το έργο με τίτλο «Ανάδειξη περιοχής ναού Αγίας Σοφίας και Κεντρικής Πύλης στην Άνω Πόλη Μονεμβασίας» εντάχθηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» (Αξονας προτεραιότητας 03-Βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος) και υλοποιήθηκε με αυτεπιστασία κατά το χρονικό διάστημα από 7/12/2013 έως 31/12/2015 αρχικά από την 5η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και εν συνεχεία από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας. Ο προϋπολογισμός του έργου ανήλθε σε 1.000.000 ευρώ.

The project “Enhancement of the Site of the Church of Hagia Sophia and and the Central Gate at the Upper Town of Monemvasia” was part of the Operational Programme “Competitiveness and Entrepreneurship (Priority Axis 03 – Improving the Business Environment)”. It was implemented during the period 07/12/2013-31/12/2015 and wholly supervised by the 5th Ephorate of Byzantine Antiquities initially and, subsequently, by the Ephorate of Antiquities of Lakonia. Budget finalized at: 1,000,000.00 €.

Στόχους της επέμβασης αποτέλεσαν η προστασία και η ανάδειξη των μνημείων, η διατήρηση της αυθεντικότητάς τους, η αναβάθμιση της αισθητικής και διδακτικής αξίας των σωζόμενων αρχιτεκτονικών στοιχείων και η διαμόρφωση δικτύου περιήγησης σε μία αδιερεύνητη μέχρι σήμερα περιοχή της πόλης. Με τις επεμβάσεις αποδόθηκε στο κοινό μία κεντρική γειτονιά της Άνω Πόλης, όπου τα μνημεία στερεώθηκαν και αναδείχθηκαν σε εκθέματα, προβλήθηκε η ιστορική και εκπαιδευτική τους αξία, και ενισχύθηκε ο κοινωνικός τους χαρακτήρας μέσα από την ένταξή τους στο δίκτυο περιήγησης της καστροπολιτείας.

Η περιοχή του έργου δεν ήταν προσπελάσιμη εξαιτίας της κατάρρευσης λίθων και των επιχώσεων, ενώ οι χώροι στο συγκρότημα της πύλης είχαν φραγεί με νεώτερους τοίχους. Τα κτήρια αντιμετώπιζαν πολλά δομικά και οικοδομικά προβλήματα (εκτεταμένες καταρρεύσεις, ετοιμορροπίες, ρηγματώσεις, κ.ά.) που οφείλονταν στη μακρόχρονη εγκατάλειψη, τη φυσική φθορά αλλά και σε ανθρώπινες επεμβάσεις, όπως η βίαιη απόσπαση οικοδομικού υλικού.

The goals of the project's intervention were: to protect and enhance the monuments; preserve the monuments' authenticity; upgrade the aesthetic and educational value of the extant architectural elements; and form a touring network in an area of the town that had been left so far unexplored. That series of interventions rendered to the public a central neighborhood of the Upper Town, where monuments were fastened and enhanced as sights; promoted in terms of their historical and educational value; and had their social outreach strengthened by means of having them integrated into the castle-town's touring network.

The site of the project was not an accessible one owing to the collapse of stone masonry and the existence of backfills. What is more, the spaces of the gate complex had been blocked by the addition of subsequent walls. The buildings themselves faced a host of structural and building problems (extensive collapse; unsteadiness; cracks, etc.) owed to neglect of long standing, to the natural wear and tear the buildings had sustained but, also, to human intervention such as the forceful removal of building materials.

ΔΙΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Η εκτεταμένη και μεθοδική αρχαιολογική έρευνα στην περιοχή του έργου αποκάλυψε πλήρως το κτηριακό συγκρότημα της κεντρικής πύλης και δύο οικίες (οικία 70 & 71) και απέδωσε σημαντικές πληροφορίες για τη μορφή τους, την οικοδομική ιστορία τους, τις χρήσεις και τις λειτουργίες των επιμέρους χώρων τους.

Παράλληλα, έφερε στο φως τμήμα του οδικού δικτύου της πόλης, μήκους περίπου 300 μέτρων, που συνίσταται από δώδεκα λιθόστρωτους δρόμους. Ανάμεσά τους ξεχωρίζει ένας φαρδύς εγκάρσιος δρόμος που ξεκινά πλησίον της πύλης, διέρχεται από τις οικίες και οδηγεί στον ναό της Αγίας Σοφίας ή Παναγίας Οδηγήτριας. Τα λιθόστρωτα έχουν κατασκευαστεί σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και σε πολλά σημεία είναι εμφανείς επισκευές και μετασκευές τους, με ιδιαίτερη μέριμνα για την ομαλή απορροή των ομβρίων υδάτων. Ακολουθούν το φυσικό ανάγλυφο, και όπου η κλίση είναι έντονη δημιουργούνται βαθμίδες και λαξεύονται πατήματα στον βράχο.

Extensive as well as methodical archaeological research into the project's site fully revealed the central gate's complex and two houses (house 70 & 71). It also yielded invaluable information on the monuments' form, their building background, their uses, and the functions of their individual spaces.

Moreover, the research brought to light a segment of approximately 300m of the town's road network which comprises twelve cobblestone streets. Noteworthy among those streets is a wide, transverse road which starts near the gate, passes by the houses, and ends at the Church of Hagia Sophia (aka Panagia Hodegetria). The cobblestone streets had been constructed at various time periods and bear visible traces of repairs and retrofitting with a view to ensuring that rainwater would run off seamlessly. The streets follow the site's natural terrain, with steps and footholds carved into the rock in places where the ground slopes sharply.

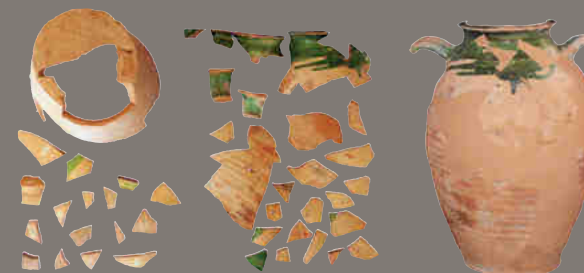
RESEARCH

Οι αποκαλυφθείσες οδοί συντηρήθηκαν με συμπληρώσεις λίθων και βαθμίδων, ενώ τα περιγράμματα των παρακείμενων ερειπωμένων κτηρίων, που υπόκεινται σε ανασκαφική διερεύνηση, στερεώθηκαν και δέχθηκαν διακριτικά αναγνώσιμες συμπληρώσεις.

The roads brought to light were restored through the addition of stones and steps, while the outlines of the nearby building ruins undergoing excavation probing, were fastened and were subjected to clearly visible additions.

ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ

Από την ανασκαφική έρευνα συλλέχθηκε πλήθος ευρημάτων, όπως αγγεία αποθήκευσης, μεταφοράς, πόσεως, προετοιμασίας και σερβιρίσματος τροφής, πήλινα μικροεργαλεία (πίπες, λύχνιοι, πώματα, αγνύθες, σφονδύλια, κ.ά.), τμήματα λίθινων αρχιτεκτονικών μελών, γυάλινα και μεταλλικά σκεύη, νομίσματα και κοσμήματα, καθώς και οστέινα αντικείμενα. Τα ευρήματα καλύπτουν μια ευρεία χρονολογική περίοδο που ξεκινά από τον 6ο αιώνα μ.Χ. και φτάνει έως τον 20ό αιώνα και αποτελούν κρίσιμες μαρτυρίες για τη συνεχή κατοίκηση της Άνω Πόλης και τη διαχρονική χρήση των κτηρίων.

Το αρχαιολογικό υλικό καταγράφηκε, τεκμηριώθηκε και έγιναν εργασίες καθαρισμού και συντήρησής του. Σε αξιόλογα κεραμικά αντικείμενα έγινε συγκόλληση θραυσμάτων, συμπλήρωση με γύψο και αισθητική αποκατάσταση.

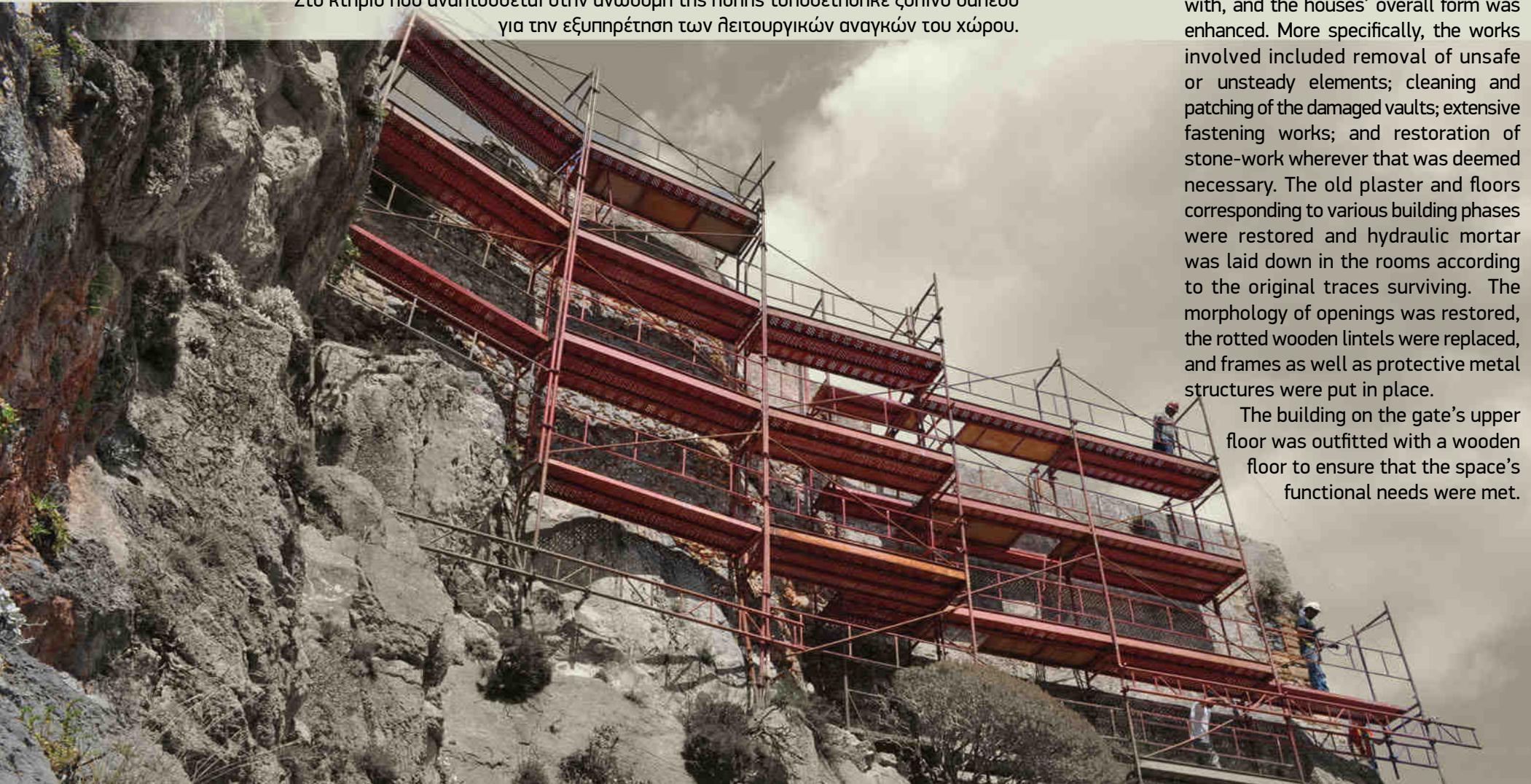
CONSERVATION

Excavations led to the collection of a wealth of finds such as vessels with a diversity of uses: storing, transporting, drinking, and preparing as well as serving food. Finds also included small clay finds (pipes, oil lamps, lids, loom weights, whorls, etc.); segments of architectural stone members; glassware and metalware; coins and jewelry; and objects made of bone. The finds span a wide time period which begins in the 6th century and ends in the 20th century. The archaeological material was recorded, documented and then systematically conserved. Remarkable ceramic objects/findings underwent processes of agglutination, filling with plaster and aesthetic restoration.

ΣΤΕΡΕΩΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ

Το συγκρότημα της κεντρικής πύλης στερεώθηκε και αναδείχθηκε σε έκθεμα και ταυτόχρονα διαμορφώθηκε σε χώρο υποδοχής και ενημέρωσης των επισκεπτών, ενώ το ορθογώνιο κτίσμα της β' στάθμης οργανώθηκε σε χώρο μελέτης του αρχαιολογικού υλικού. Ειδικότερα, πραγματοποιήθηκαν εργασίες άρσης των επικινδυνοτήτων, πλήρωσης των ρωγμών, εξυγίανσης και συμπλήρωσης των κατεστραμμένων θόλων, εκτεταμένες στερεωτικές εργασίες και, όπου ήταν απαραίτητο, ανακτίσεις λιθοδομών. Συντηρήθηκαν τα παλαιά κονιάματα και δάπεδα που αντιστοιχούν σε διαφορετικές οικοδομικές φάσεις και επιστρώθηκαν υδραυλικά κονιάματα στα δώματα, σύμφωνα με τα αρχικά ίχνη. Αποκαταστάθηκαν μορφολογικά τα ανοίγματα, αντικαταστάθηκαν τα σαθρά ξύλινα υπέρθυρα, τοποθετήθηκαν κουφώματα και προστατευτικές μεταλλικές κατασκευές.

Στο κτήριο που αναπτύσσεται στην ανωδομή της πύλης τοποθετήθηκε ξύλινο δάπεδο για την εξυπηρέτηση των λειτουργικών αναγκών του χώρου.

The central gate complex was enhanced as a monument of note and a reception area as well as an information point for visitors. The rectangular building on the 2nd level was converted into an area where archaeological material could be studied. Additionally, the static structural adequacy of the houses was restored, various building problems were dealt with, and the houses' overall form was enhanced. More specifically, the works involved included removal of unsafe or unsteady elements; cleaning and patching of the damaged vaults; extensive fastening works; and restoration of stone-work wherever that was deemed necessary. The old plaster and floors corresponding to various building phases were restored and hydraulic mortar was laid down in the rooms according to the original traces surviving. The morphology of openings was restored, the rotted wooden lintels were replaced, and frames as well as protective metal structures were put in place.

The building on the gate's upper floor was outfitted with a wooden floor to ensure that the space's functional needs were met.

RESTORATION ENHANCEMENT

Στον ανώνυμο ναό στερεώθηκαν οι τοιχοποιίες και ο σωζόμενος θόλος και αναδείχθηκαν τα κατάλοιπα της αψίδας του Ιερού, που αποκαλύφθηκε κατά τις διερευνητικές τομές. Εσωτερικά, αποκαταστάθηκε η επικοινωνία των δύο κλιτών που είχαν φραχθεί από μεταγενέστερες λιθοδομές και αναδείχθηκαν τα τοξωτά ανοίγματα, επιστρώθηκε δάπεδο κουρασάνιου και συμπληρώθηκε ο κατεστραμμένος τοίχος του νότιου κλίτους, ώστε να καταστεί ευδιάκριτη η ανάγνωση του περιγράμματός του.

Works carried out on the anonymous church included fastening of its masonry and extant dome. The remains of the Bema's apse, which was revealed during the exploratory sectioning, were enhanced. In the church's interior, communication between the two aisles blocked by subsequently built stonemasonry was restored. The church's arched openings were enhanced and a floor of crushed-tile mortar was laid down. Last, the damaged wall of the southern aisle was patched so that the aisle's outline may become clear.

Στις οικίες στερεώθηκε και αναδείχθηκε το σωζόμενο κέλυφός τους και αποκαταστάθηκαν τα επιμέρους μορφολογικά και κατασκευαστικά τους στοιχεία (εστίες, αγωγοί, κ.ά.). Εφαρμόστηκαν ενέματα, τοποθετήθηκαν τυφλά αγκύρια (οικία 71) και πραγματοποιήθηκαν τοπικές ανακτίσεις, όπου κρίθηκε αναγκαίο, για την εξασφάλιση της στατικής τους επάρκειας.

Works carried out on the houses entailed fastening of their extant shell and restoration of their individual morphological and structural elements (hearths, conduits, etc.). Structural adequacy was reinforced by means of grouts and the installation of dead anchors (House 71). The houses were also restored in selected places to ensure their static adequacy.

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΡΓΟΥ

ΕΠΟΠΤΕΙΑ – ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ: **Ευαγγελία Πάντου**, αρχαιολόγος,
Προϊσταμένη ΕΦ.Α. Λακωνίας

ΕΠΙΒΛΕΨΗ: **Δανάν Χαραλάμπους**, Δρ. αρχαιολόγος,
Προϊσταμένη Τμήματος Β.Μ.Α.Χ.Μ.Α.Ε.Μ. ΕΦ.Α. Λακωνίας
Παναγιώτα Σκάγκου, MSc αρχαιολόγος
Κωνσταντίνα Ντουβή, αρχιτέκτονας μηχανικός

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΕΡΓΟΥ

Αρχαιολόγοι: **Ιωάννης Παππάς**, **Ευφροσύνη Αναγνοπούλου**
Αρχιτέκτονες μηχανικοί: **Σταματίνα Καλογεράκου-Τσιγκούνη**,
Αθηνά Πούλλου, **Χριστίνα Γεώργα**
Πολιτικός μηχανικός: **Γεώργιος Παναγόπουλος**
Συντηρήτριες αρχαιοτήτων και έργων τέχνης: **Ζωή Πλέστη**, συν-
τηρήτρια ΕΦ.Α.Λακωνίας, **Αφροδίτη Λουκαΐτη**
Υπεύθυνος εργατοτεχνίτης: **Κωνσταντίνος Σκάγκος**
Ειδικευμένοι εργάτες: **Παναγιώτης Αγγελάκος**, **Σταύρος Αρτινιός**,
Δημήτριος Γκιώνης, **Σταύρος Δερζιώτης**, **Γεώργιος Καζάλας**,
Ευάγγελος Καστανιάς, **Μιχάλης Κοντάκος**, **Αλέξανδρος**
Μαυρατζάς, **Αλέξανδρος Παπούλιας**, **Δημήτριος Παράσχας**,
Λουκάς Πάτουχας, **Γεώργιος Πολλατίδης**, **Κωνσταντίνος Σαπάτης**,
Δημήτριος Τσαγκάρης, **Νικόλαος Τσαγκάρης**, **Παναγιώτης**
Τσιμπίδης, **Σαράντος Τσιριγώτης**, **Γεώργιος Ψυχογιός**.

ΛΟΓΙΣΤΡΙΑ: **Νίκη Ζαφειράκου**

Προσωπικό ΕΦ.Α.Λακωνίας που συνέβαλλε: **Κωνσταντίνος Δούβρης**,
Θεόδωρος Τσιμπίδης, **Γρηγόρης Τσουλάκος**, **Νικόλαος Μιχαλό-**
πουλος, **Δημήτριος Βλάχος**.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: **Θάλεια Ρήγου**, **Παναγιώτα Σκάγκου**

ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: **Βασίλης Γεωργιάδης**

ΟΡΘΟΦΩΤΟΧΑΡΤΗΣ: **Κωνσταντίνος Πατιλοκωστόπουλος**

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΠΙΝΑΚΙΔΩΝ ΕΡΓΟΥ-ΧΑΡΤΗ: **Ευαγγελία Μαρούλη**

ΣΧΕΔΙΑ: **Σταματίνα Καλογεράκου-Τσιγκούνη**, **Αθηνά Πούλλου**

ΥΠΟΛΟΓΟΣ: **Νικόλαος Παπαστρατάκος**

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΝΤΥΠΟΥ: **Παναγιώτα Σκάγκου** MSc, αρχαιολόγος

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: **YOURTRANSLATOR**

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: **INDIGOGRAPHICS**

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΝΤΥΠΟΥ: **ΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ ΜΕΤΑΣΤΥΠΙΑΣ+ΨΗΦΙΑΚΕΣ**

PROJECT CONTRIBUTORS

SUPERINTENDENCE – COORDINATION: **Evangelia Pantou**,
archaeologist, Director of the Ephorate of Antiquities of Lakonia

SUPERVISION: **Danai Charalampous**, Ph.D., archaeologist,
Supervisor, Department of Byzantine and Post-Byzantine Archae-
ological Sites, Monuments, Research, and Museums
Panagiota Skagkou, MSc, archaeologist
Konstantina Douvi, architect

PROJECT STAFF

Archaeologists: **Ioannis Pappas**, **Efrosyni Anagnostopoulou**
Architects: **Stamatina Kalogerakou-Tsigkouni**, **Athina Poulou**,
Christina Georga
Civil engineer: **Georgios Panagopoulos**

Conservators of antiquities & works of art: **Zoe Plesti**,
conservator of EFA.LAK., **Afrodite Loukaiti**

Supervision of Technician Works: **Konstantinos Skagkos**

Skilled workers: **Panagiotis Agkelakos**, **Stavros, Artinios**,
Dimitrios Gkionis, **Stavros Derziotis**, **Georgios Kazalas**,
Evangelos Kastanias, **Mihail Kontakos**, **Alexandros**
Mavrantzas, **Alexandros Papoulias**, **Dimitrios Paraschas**,
Loukas Patouhas, **Georgios Polatidis**, **Konstantinos Sapatis**,
Dimitrios Tsagkaris, **Nikolaos Tsagkaris**, **Panagiotis**
Tsimbidis, **Sarantos Tsirigotis**, **Georgios Psychogios**.

ACCOUNTS MANAGEMENT: **Niki Zafeirakou**

Contributors among EFA.LAK personnel: **Konstantinos**
Douvris, **Theodoros Tsimpidis**, **Grigoris Tsoulakos**, **Nikolaos**
Michalopoulos, **Dimitrios Vlahos**

PHOTOGRAPHS: **Thalia Rigou**, **Panagiota Skagkou**

AERIAL PHOTOGRAPHS: **Vasilis Georgiadis**

ORTHOPHOTOMAP: **Konstantinos Patilokostopoulos**

DESIGN PROJECT SIGNS AND MAP: **Evangelia Marouli**

DRAWINGS: **Stamatina Kalogerakou-Tsigkouni**, **Athina Poulou**

Accountable officer: **Nikolaos Papastratakos**

Booklet Text-Editing: **Panagiota Skagkou**, **MSc, archaeologist**

Translation: **YOURTRANSLATOR**

Booklet Design: **INDIGOGRAPHICS**

Production: **ΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ SCREEN+DIGITAL PRINTING**

Ευχαριστίες για τη συμβολή του στο έργο οφείλονται στον Δήμο Μονεμβασίας.
Thanks are due to the Municipality of Monemvasia for its contribution to the project.

© 2015 ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΛΑΚΩΝΙΑΣ
Αγησιλάου 59, 23100 Σπάρτη
τηλ. :+30 27310 25363, +30 27310 28503
fax: +30 27310 25363, e-mail: efalak@culture.gr

© 2015 MINISTRY OF CULTURE AND SPORTS
EPHORATE OF ANTIQUITIES, LAKONIA
59 Agesilaou Street, GR-23100 SPARTI
tel. :+30 27310 25363, +30 27310 28503
fax: +30 27310 25363, e-mail: efalak@culture.gr

Απαγορεύεται η ολική ή μερική ανατύπωση,
αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του κειμένου,
των φωτογραφιών και των σχεδίων του εντύπου
χωρίς έγγραφη άδεια από την αρμόδια Υπηρεσία.
ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΕΝΤΥΠΟ ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

No part of the text, illustrations or drawings of this
publication may be reproduced or transmitted in any
form or by any means, without written permission
from the competent Service.

THE PRESENT PUBLICATION IS DISTRIBUTED FREE OF CHARGE

Ευρωπαϊκή Ένωση | European Union
Ευρωπαϊκό Ταμείο | European Regional
Περιφερειακής Ανάπτυξης | Development Fund

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Co-financed by Greece and the European Union

